

Ёшлар социологияси

Режа :

1

- Ёшлар социологияси тушунчаси ва унинг асосий тамойиллари.

2

- Ёшлар социологиясининг таснифий белгилари.

3

- Ўзбекистонда ёшлар ҳаёти ва фаолиятининг ижтимоий масалалари.

1. Ёшлар социологияси тушунчаси ва унинг асосий тамойиллари.

- Ёшлар социологияси XX асрнинг 20-йилларида Олмонияда, АҚШда ва Францияда шаклланди.
- 1928 йилда К.Мангеймнинг «Авлод муаммоси» асари босилиб чиқди. Бу асар ёшларнинг социологик муаммолари илмий асосда ўрганилган дастлабки асарлардан эди.
- XX асрнинг 60-йилларидан ёшлар муаммоларини таҳлил қилишга ва ечишга қаратилган асарлар кўплаб чоп этила бошланди.

- **Олмонияда ёшлар социологияси бўйича** Г.Шельскийнинг «Скептик авлод» (1957), Ф.Тенбрукнинг «Ёшлар ва жамият» (1962); **Венадаги социологик институт директори** Л.Розенмайрнинг «Эмпирик социал тадқиқот бўйича қўлланма» (1969),
- **Америка социологи** Д.Кемпбеллнинг «Социализация бўйича справочник» (1969), **Америка социологи** С.Эйзенштадтнинг «Авлоддан авлодга» (1966) асарлари ёшлар социологиясининг кенг ривожланишига таъсир кўрсатди.

Ҳозирги давр ёшлар социологияси асосий тамойиллари

Ёшлар муаммосини ўрганишда тарихий ёндошиш лозимлиги.

Ёшларнинг ўзига хос турмуш тарзини таҳлил қилиш ва ўрганиш.

Ёш авлодни ҳар жиҳатдан ривожланиб боришини таҳлил қилиш.

Ёшларга табақавий жиҳатдан ёндашиш.

- Ёшлар муаммосини ўрганишда тарихий ёндошиш лозимлиги.

Ёшларнинг ижтимоий қарашларига, ҳулқига, қизиқишига ва бошқа жиҳатларини тадқиқ этишда муайян тарихий давр, шарт-шароитларнинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиқиб баҳо бериш талаб қилинади.

- Ёшларнинг ўзига хос турмуш тарзини таҳлил қилиш ва ўрганиш.

Бунда ёшларнинг ижтимоий ҳолати, ҳаёт кечириш тарзи ва унинг ривожланишини назарий ва эмпирик жиҳатдан ўрганиш.

- Ёш авлодни ҳар жиҳатдан ривожланиб боришини таҳлил қилиш.

Мавжуд ижтимоий-иқтисодий шарт-шароитнинг, муҳитнинг ўзгариши оқибатида авлодлар ўртасида доимо муайян ривожланиш рўй беради.

- Ёшларга табақавий жиҳатдан ёндашиш.

Бу методологик тамойил ёшларни турли табақалардан иборат гуруҳларга ажратиб ўрганишни билдиради. Бозор муносабатларининг таркиб топа бориши билан ёшлар ўртасида ҳам табақаланиш янада кучайиши табиийдир.

Социологиянинг бу махсус назарияси жамиятнинг барча ижтимоий соҳаларидаги ёшлар билан боғлиқ муаммоларни ўрганади.

- Ёшлар социологиясининг ўзига хос қийин, мураккаблиги ҳам, унинг кўп қирралигидадир. Айниқса, бозор муносабатларига ўтиш жараёнида ёшларни иш билан таъминлаш муаммоси долзарб масалалардан биридир. Бу муаммони хал этиб борилиши ёшлар билан боғлиқ бўлган кўплаб масалаларнинг ечимини топишга сезиларли таъсир кўрсатади.

○ **Жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий шарт-шароити ва ёшлар муаммоси;**

- халқ хўжалиги, фан ва маданиятнинг ёш мутахассис кадрларга бўлган эҳтиёжи;
- демографик жараёнлар ва ёшларни иш билан таъминлаш;
- ёшларнинг маълумот олиши ва касб танлаши муаммоси;
- ёшларнинг касб танлаши ва социал мобиллик; ёшларни касб танлашида миллий, ҳудудий ва минтақавий хусусиятлар;
- ёшларнинг маълумот олиш имкониятларини олдиндан прогноз бериш;
- ёшларда меҳнат малакасини шакллантириш масалалари;
- шаҳар ва қишлоқ ёшлари ҳаёти;
- ёшларнинг турмуш даражаси каби масалалар шулар жумласидандир.

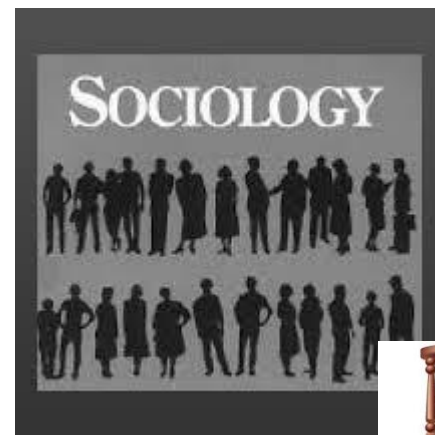
2. Ёшлар социологиясининг таснифий белгилари.

Социология фани ёшларни жамиятдаги ижтимоий ва рухий ўзига хос ҳолатга эга бўлган йирик ижтимоий гуруҳ сифатида ўрганади. Бу ижтимоий ва рухий ҳолатда уларнинг нафақат ёшдаги тафовутлари, балки ижтимоий-иқтисодий, шунингдек, ижтимоий-сиёсий мавқеи ҳам ўз ифодасини топади. Ёшлар деганда, маънавий дунёси шаклланиш жараёнида бўлган, асосан 16-30 ёшлардаги инсонлар тушунилади.

- Ёшларнинг ижтимоий жиҳатдан бир-биридан фарқланиши айрим мутахассисларни ёшнинг «юқори» чегарасини турли гуруҳларнинг ижтимоий-иқтисодий ва касбий сифатлари шаклланиши давомийлигига қараб аниқлашга ундамоқда. Жумладан, ёш ишчининг бир касб бошини қатъий тутиши асосан 25 ёшларда амалга ошса, ёш олим 35 ёшида шаклланиб улгуради. Ёш чегаралари у ёки бу мамлакатдаги мавжуд тарихий шароит ҳамда ижтимоий тузумга бевосита боғлиқдир.

- Кўпгина мамлакатларда ёшликнинг қуйи чегараси тегишли ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатларда ёзиб қўйилган. Мустақил касб фаолияти билан шуқулланиш ҳуқуқи ва имкониятлари, ижтимоий-сиёсий ҳаётда қатнашиш ҳуқуқи, ўз ҳатти-ҳаракатлари учун фуқаро сифатида жавоб бериш қобилияти, никоҳга кириш ҳуқуқи мана шу қуйи чегарани аниқлашни тақозо этади. Ўзирча бу жаҳон тажрибасида 14-16 ёшни ташкил этади.

- Президент Ислом Каримов айтганидек, «Шунда одам оломон бўлиб, ҳар лаҳзада серкага эҳтиёж сезиб эмас, аксинча - ўз ақли, ўз тафаккури, ўз меҳнати, ўз масъулияти билан онгли тарзда озод ва ҳур фикрли инсон бўлиб яшайди. Бундай одамлар уюшган жамиятни, улар барпо этган маънавий руҳий муҳитни сохта ақидалар, бақириқ-чақириқлар, ҳавойи шиорлар билан асло бузиб бўлмайди. Уларни ўзлари ақл-идрок ва қалб амри билан танлаб олган ҳаётий мақсадлардан чалғитиб ҳам бўлмайди».

3. Ўзбекистонда ёшлар ҳаёти ва фаолиятининг ижтимоий масалалари.

- Ўзбекистон ёшлар мамлакати. Юртимизда истиқомат қиладиган жами аҳолининг 60 фоизидан ошиғини 24 ёшгача бўлган ёшлар ташкил этади. Демографларнинг тадқиқотларига қараганда, мамлакатимиз аҳолисининг юқори суратларда ўсиши яқин чорак асрда ҳам давом этади. 2015 йилга келиб Ўзбекистон аҳолиси 1,5 баробарга ортиб, жами 36 миллион 330 минг кишидан ортиши кутилмоқда. Шу давр мобайнида меҳнатга яроқли аҳоли сони ҳам икки баробарга ошади ва 2015 йилда қарийб 20 миллион нафар кишини ташкил этади.

- Ўзбекистоннинг ўз истиқболини ёшларда кўриши социолог олимлар олдига ҳам улкан вазифаларни кўядики, бу шарафли юмуш жамиятимиздаги муҳим ижтимоий қатламнинг ижтимоий қиёфаси, тавсифини, ўрганиш, орзу-ниятлари ҳақида доимо бохабарликни таъминлашдан ташқари улар фаолиятини оптималлаштириш, эзгуликка йўналтириб туриш, охир оқибатда эса баркамол авлодни тарбиялашга ҳам ҳисса қўшишдан иборатдир. Шу боисдан ҳам юртбошимизнинг «Биз истеъдодли, фидоий болаларимизга, фарзандларимизга билим ва касб чўққиларини забт этиши учун қанот беришимиз керак» деган фикрлари жуда муҳимдир.

Ёшларнинг миллий ўзлигини англаш шароитида улар ижтимоий манфаатларини ўрганиш ҳамда назарий жиҳатдан тадқиқ этиш муҳим аҳамиятга эга бўлиб, булар қуйидагилардир:

- Фикрлар хилма-хиллиги нуқтаи назаридан мустақиллик шароитида ижтимоий манфаатлар мавжуд концепциялар орқали таҳлил этилади ва замонавий шароитларга хос бўлган қарашлар тарзида ифодалаб берилади;
- ижтимоий манфаатлар моҳияти, мазмуни ҳамда жамият ривожигаги ўрни масалаларини социологик жиҳатдан таҳлил этади;
- жамиятда этносиёсий жараёнларни таҳлил этиб, уларнинг миллатлараро муносабатларга таъсирини ҳамда миллий манфаатлардаги ўрнини кўрсатади;
- жамиятда ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ва маънавий омилларнинг ижтимоий манфаатларга таъсирини ўтказади;

- Социология фани ёшларни жамиятдаги ижтимоий ва рухий ўзига хос ҳолатга эга бўлган йирик ижтимоий гуруҳ сифатида ўрганеди. Бу ижтимоий ва рухий ҳолатда уларнинг нафақат ёшдаги тафовутлари, балки ижтимоий иқтисодий, шунингдек, ижтимоий-сиёсий мавқеи ҳам ўз ифодасини топади. Ёшлар деганда, маънавий дунёси шаклланиш жараёнида бўлган, асосан 16-30 ёшлардаги инсонлар тушунилади.

Президент И.Каримов айтганидек, «Шунча одам оламон бўлиб, ҳар лаҳзада серкага эҳтиёж сезиб эмас, аксинча ўз ақли, ўз тафаккури, ўз меҳнати, ўз маъсулияти билан онгли тарзда озод ва ҳур фикрли бўлиб яшайди. Бунда одамлар уюшган жамиятни, улар барпо этган маънавий-рухий муҳитни сохта ақидалар, бақириқ-чақириқлар, ҳавойи шиорлар билан асло бузиб бўлмайди. Уларни ўзлари ақл-идрок ва қалб амри билан танлаб олган ҳаётий мақсадлардан чалғитиб бўлмайди.»

ЭЪТИБОРИНГИЗ УЧУН РАХМАТ!

